

Mezopotámiában az uralkodó nem hozhatott törvényeket, az érvényes világrendet az istenek hozták létre. Az uralkodás lényege pedig ennek az „igazságnak”, a kittu(m)-nak a fenntartása volt. A király az igazság istene, Samas nevében beszél. Marduk Babilon főisteneként törvényesítette a király uralmát, amire – hiszen nomád hódító volt – szüksége is lehetett. Ugyanezért voltak fontosak a hagyományos mezopotámiai uralkodói címek is.

A korban a bizonyítás még gyenge lábakon állt, ezért mindennél fontosabb volt az adott szó szentsége. Az eljárás főként a tanúk meghallgatásából állt, ezért büntetik halállal a hamis tanúzást. Emellett gyakran alkalmazták az „istenítéletet”. A szöveg varázsláson az igen veszélyesnek vélt „fekete mágiát” érti, szemben a hasznos célokat szolgáló varázslatokkal. Ezért volt e vád igen súlyos.

Bár a templom és palotagazdaság szerkezetét nem ismerjük meg belőlük, e paragrafusok rávilágítanak e gazdaságok fontosságára. Mivel tőlük függött az újraelosztható termékek mennyisége, lényegében a város jóléte, a törvények fokozott szigorral védtek. A templom és palota meglopásakor a megtorlás és a kárpótlás elve keveredik, a magántulajdon sérelme esetén általában azonnali az elrettentést célzó megtorlás. Valószínűleg a nomád társadalom nemzetségi – közös – tulajdonhoz szokott tagjait is hozzá kellett szoktatni a városi társadalom szabályaihoz.

A muskenumok „telkes katonák”, a király által szolgálati telekre ültetett „felszabad” idegenek vagy foglyok. Az uralkodó elsősorban háború idején vette igénybe szolgálataikat, de egyéb megbízást is adhatott nekik. A hatalom támaszaiként fokozott figyelem övezte személyüket, s az állam saját vagyonából váltotta ki őket fogságba esésük esetén

A legfontosabb gazdálkodási terület a mezőgazdaság: a munkások bérének szabályozása, a bérletek, az állatokkal okozott kár megtérítése, a pásztorok által a nyájban ejtett hiány pótlása, valamint egyéb kártérítések jelentős részét teszik ki a szövegnek. Mivel a csatornázás a közösség egészét érintette, elhanyagolása kártérítést vont maga után.

[Hammurapi] Samasa Babilinek, a világosság felkeltője Sumer és Akkad országára, a király, aki engedelmességre kényszerítette a négy világtájt, Istar kegyeltje vagyok én. Amikor Marduk a nép helyes vezetésére [és] hogy az országot a kormányzásra (ítélkezésre) megtanítsam, küldött engem, a törvényt és az igazságot „az ország szájába helyeztem”, a „nép húsát feljavítottam”.

1. §. Ha szabad ember (awelum) szabad embert bevádol, gyilkosság vádját emeli ellene, de rá nem bizonyítja: vádlója ölessék meg.

2. §. Ha valaki varázslás vádját emeli más ellen, de rá nem bizonyítja: az, a kivel szemben a varázslás vádja forog fenn, a folyóhoz menjen, a folyóba merüljön; ha a folyó elragadja: vádlója fogja házát elfoglalni; ha azonban az illetőt a folyó pártatlannak nyilvánítja, úgy hogy épen marad: az, a ki ellene a varázslás vádját emelte, ölessék meg; az pedig, a ki a folyóba merült, vádlója házát fogja elfoglalni.

3. §. Ha valaki a ítékezés alkalmával büntett ellen való tanúskodás céljából áll elő s, oly kijelentést tesz, melyet be nem bizonyít: ha az ítélet főbenjáró ítélet, az illető ölessék meg.

6. §. Ha valaki az isten, avagy a palota tulajdonát ellopja: az illető ölessék meg; az, a kinek kezében a lopott holmit meglelik: ölessék meg.

7. §. Ha valaki, akár ezüstöt, akár aranyat, akár rabszolgát, akár rabszolganót, akár ökröt, akár juhot, akár szamarat, avagy bármi néven nevezhető holmit szabad ember fiának avagy rabszolgájának kezéből tanúk és szerződés nélkül megvásárol, avagy megőrzés végett elfogad: az illető tolvaj; ölessék meg.

8. §. Ha valaki akár ökröt, akár juhot, akár szamarat, akár disznót, avagy hajót lop: ha a dolog az istené, ha a dolog a palotáé, harmincszorosát fogja megadni ha a dolog felszabadítotté (muskenum, aki katona is lehet): e tízszeresét téríti meg; ha a tolvajnak nincs mit adnia: ölessék meg.

15. §. Ha valaki akár a palota rabszolgáját, akár a palota rabszolganőjét, akár a felszabadított rabszolgáját, akár a felszabadított rabszolganőjét a kapun kihozza: ölessék meg.

21. §. Ha valaki a házba betör: magának a betörés helyének színe előtt öljék meg és kaparják be.

22. §. Ha valaki rablást követ el és rajtakapják: az illető ölessék meg.

25. §. Ha valakinek a házában tűz üt ki, s az ember, aki oltani megy, a ház gazdájának holmijára emeli szemét, sőt a háziúr holmiját eltulajdonítja: az illető ugyanabba a tűzbe dobassék.

32. §. Ha egy muskenumot, aki a király hadjárata alkalmával fogságba került, a kereskedő kivált és városába eljuttatja, ha házában kiváltásához van mód, maga magát fogja kiváltani; ha az illető házában nincs semmi, amivel kiváltsa magát, a város istenének temploma útján váltassék ki; ha a város istenének templomában kiváltására nincs mód, a palota fogja kiváltani; földje, kertje és háza váltságdíj fejében ne adassék el.

42. §. Ha valaki megművelés végett földet vesz ki, de szántóföldön gabonát nem termel: a szántóföldön a munka el nem végzését bizonyítsák rá, mire a gabonát a szomszéd arányában fogja megadni a szántóföld gazdájának.

53. §. Ha valaki a szántóföldjének gátját megerősíteni lusta s e miatt gátját meg nem erősíti, mire gátján hasadék nyílik és a mezőt a víz elönti: az az ember, akinek gátján a hasadék nyílt meg, az elveszett gabonát meg fogja téríteni.

244. §. Ha valaki marhát vagy ökröt bérel s a mezőn az oroszlán megöli: a kár a gazdájáé.

104. §. Ha a kereskedő a közvetítőnek gabonát, gyapjút, olajat, vagy elkönyveli s a kereskedőnek visszaadja; a közvetítő arról a pénzüsszegegről

Az írásbeliség szerepét jelentősen növelte, hogy Hammurapi korában írásos szerződést kötöttek minden ügyletről. Az ékirásos táblák tömege a kor gazdasági életének első számú forrása.

Az adórszolgálat lényege, hogy az adós saját vagy családja tagjaival is felel adósságáért. Az itteni formájának érdekessége, hogy időben korlátozott volt.

Házasságnak – ez már monogám kapcsolat – azt tekintették, amiről szerződés volt. A házasságtörést szigorúan büntették, hogy a házasságból született gyermekek törvényességét védjék. Ha férje gyanúsították a feleséget, elegendő volt az istenekre megesküdni és ezzel tisztázta magát. Ha más vádolta, a férje kedvéért vízbe kellett merülnie, tehát istenítélettel menthette csak magát. A nemi erőszakot szigorúan büntették. A házasság felbontása – akár a feleség által is – ismeretes volt. Ha a feleség csalta az urát úgy őt vízbe kellett vetni. Ha megölte férjét karóba húzták. Vérfertőzés esetén a büntetés száműzetés volt. Ismerték az örökbefogadás intézményét is.

Más törvénykönyvekkel ellentétben Hammurapi a talio („szemet szemért”) jogi elvét fogadta el, pénzbüntetés helyett azonos testi sértést tartott igazságosnak, mint ahogy az amurrú törzsek körében szokásos volt. A talio mellett látható az ún. „tükrö-elv” is, ami az elkövetéshez használt testrész – pl. kéz – csonkítását jelentette. A büntetések az awelumokra vonatkoztak, muskenum vagy wardum sérelme esetében jóval enyhébbek voltak.

Hammurapi jogtudósai éveken át dolgoztak a szöveg összeállításán; felhasználták hozzá az egész korábbi sumer és akkád jogi irodalmat. A felirat számos ítélete, előírása található már meg korábbi törvényszövegekben is. Az „igazságos ítéletek” szigorú értelemben véve nem köteleznek senkit, pusztán oktató, igazságra nevelő jellegűek: mintát adnak az igazságos ítélkezéshez. A szöveg hosszú átokformulával zárul, amely az oszlop megsemmisítőit fenyegeti. A kor hiedelmei szerint a név kivakarása egyben mágiikus megsemmisítést is jelentett.

elismervényt, amelyet a kereskedőnek lefizetett, megtartja.

117. §. Ha valaki adósságba esik, minek folytán feleségét, fiát vagy leányát s pénzért eladja, avagy szolgaságba adja: vevőjük, illetve uruk házában három évig fognak dolgozni; a negyedik esztendőben felszabadítandóak.

128. §. Ha valaki feleséget vesz, de szerződést nem köt: az a nő nem feleség.

129. §. Ha valakinek feleségét más férfival való fektében rajtakapják: kötözzék meg őket és dobják őket a vízbe; s ha az asszony ura feleségének életét megkíméli: a király is megkegyelmez szolgájának.

131. §. Ha valakinek a feleségét tulajdon férje vádolja, de más férfival fektve rajtakapva nem lett: az istenre esküt tesz és családjához tér vissza.

134. §. Ha valaki zsákmányul elhurcoltatik és házában ennivaló nincsen, felesége pedig más házba vonul: az ilyen nőnek nincsen vétke.

142. §. Ha egy nő férjét meggyűlöli, „ne érh hozzám” — mondja: múltja hibájával együtt állapíttassék meg; ha magát megtartóztatta, úgy hogy hibát el nem követett, míg férje kijárogatott s ezzel túlságosan elhanyagolta: e nő nem vétkes; hozományát foghatja és apja házába mehet.

159. §. Ha valaki, ki apósa házába ajándékot hozott, menyasszonyának vételárát megadta, más nőre veti szemeit s apósának „lányodat el nem veszem” — mondja: a lány apja mindazt, ami neki ajándékkul adatott, megtarthatja.

192. §. Ha az udvaroncnak a fia, avagy a kéjhölgynek fia nevelő apjának vagy nevelő anyjának: „te nem vagy apám”, „te nem vagy anyám” — mondja: nyelvét vágják ki.

195. §. Ha a gyermek apját megüti: kezét vágják le.

196. §. Ha valaki e másnak a szemét kioltja: szemét oltsák ki.

197. §. Ha másnak a csontját törli el: csontját törjék el.

199. §. Ha szabad ember rabszolgájának szemét pusztította el, avagy szabad ember rabszolgájának csontját törte el: vételára felét fizeti.

202. §. Ha valaki másnak az arcát, ki nála nagyobb, megüti: nyilvánosság előtt korbáccsal hatvanat vágjanak rá.

218. §. Ha az orvos valakin nehéz sebet ejt bronzkésével s az illető halálát okozza, avagy valakinek könnycsatornáját bronzkésével megnyitva, az illető szemét tönkretesz: kezét vágják le.

229. §. Ha az építőmester valakinek házat épít, de munkáját jól nem végzi, mire a ház, melyet épített, összedől s a háziúr halálát okozza: az illető építőmester ölessék meg.

230. §. Ha a háziúr fiának halálát okozza: az illető építőmester fiát öljék meg.

282. §. Ha rabszolga (wardum) urának: „te nem vagy az én uram” — mondja: hogy rabszolgája, bizonyítsa rá s az ura vágja le a fülét.

A kárvallott (awelum), aki peres ügybe keveredik, jöjjön csak el [...] szobrom elé, s olvastassa el magának oszlopom feliratát, hogy [...] felvilágosítsa őt ügyéről...

Íme, az igazságos ítéletek [...] Szavaim választékosak, tetteim versenytárs nélküliek. Csak az oktan számára hívságosak, a bölcs számára csodálat tárgyaiul jöttek létre...

Ha az illető [...] szavaimra hallgatván, ítélezésemet nem veszi semmibe [...] Samas hosszabbítsa meg kormánypalcáját... Ha szavaimra [...] nem hallgat, a nagy Anum [...] kormánypalcáját törje össze, [...] városa vesztét, népe szétszóródását [...] mondja ki...